

Pluimveesector: we lossen het zelf wel op

Door onze redacteur LEONIE VAN NIEROP
ROTTERDAM, 19 FEB. Paniek bij de slager, vorig najaar. ‘Eerste do-de door kip’ kopten de kranten, na uitlatingen van een wetenschapper. Maar zo snel als de onrust was gekomen, verdween die weer, nadat het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu had gezegd dat kip gewoon kon worden gegeten – mits goed doorbakken.

Wetenschappers bleven echter bezorgd. Terecht, blijkt uit onderzoek dat zij vandaag presenteren. Het wijst uit dat één op de vijf patiënten met een urineweg- of bloedinfectie door antibioticaresistente ESBL-bacteriën, die bacteriën zeer waarschijnlijk heeft gekregen door kip te eten (zie inzet).

Die aanwijzing is vers, maar de waarschuwing dat kip mogelijk een ernstig gevaar vormt voor de volksgezondheid is een oude. Hoogleraar antimicrobiële resistentie Dik Mevius wees al jaren geleden op het probleem. Oorzaak: het overmatige antibioticagebruik in de pluimveesector. Dat moest dringend en flink omlaag.

Ministers erkenden het risico, spraken van „urgentie”. Er kwamen commissies, heuse ‘taskforces’, convenanten. Kamerbrieven, adviesaanvragen, subsidies.

Geen concrete maatregelen. De overheid gelooft in dit geval niet in van bovenaf opgelegde normen. Het „draagvlak is bij zelfregulering naar verwachting veel groter en daarmee ook de kans op succes”, schreven de verantwoordelijke bewindslieden vorig jaar aan de Kamer. Laat dit maar aan ons over, zei ook de sector.

Het resultaat? Een mentaliteitsverandering in de pluimveesector is absoluut gaande, zeggen betrokkenen. Krijgen kippen nu minder antibiotica toegediend? Dat durft niemand te beweren.

De branche is druk bezig, zegt hoogleraar Mevius nu. Met het vullen van een nieuwe centrale database – op vrijwillige basis. Waar-na de sector zelf richtlijnen kan opstellen. En de grootverbruikers in het vizier kan krijgen. Dat is positief, vindt Mevius. „Maar voor mijn gevoel gaat het wel traag.”

Zo adviseerde een commissie vorig najaar de oprichting van een private toezichthouder. Die Stichting Diergeneesmiddelenautoriteit heeft de bezetting nog niet rond. „Het is moeilijk om experts

te vinden die geen belang hebben in de sector”, luidt de verklaring van de woordvoerder. In maart vorig jaar raadden deskundigen het kabinet al aan om voor het eind van dat jaar advies in de winnen bij de Gezondheidsraad. Nu, bijna een jaar later, is de adviescommissie nog niet geïnstalleerd.

Ook over het beloofde verscherpte toezicht door de nieuwe Voedsel en Waren Autoriteit is nog niet besloten. Wettelijke sancties op overmatig antibioticagebruik zijn er evenmin. En de Diergeneesmiddelenautoriteit heeft „niet de ambitie om agentje te gaan spelen”, zegt de woordvoerder. „Wij geloven in educatie. Als we straks zien dat Pietje te veel gebruikt, krijgt hij wel vragen, en adviezen.” Wat te doen met pluimveebedrijven die weigeren inzage te geven in hun antibioticagebruik? „Voor de cowboys is wetgeving nodig. Daar hebben we het kabinet om gevraagd.” Dat kijkt er nog naar.

Dit jaar al zou het antibioticagebruik in de intensieve veehouderij moeten worden teruggebracht met 20 procent ten opzichte van 2009, zei toenmalig demissionair minister van Landbouw Gerda Verburg (CDA). Maar duidelijke gegevens over antibioticagebruik zijn er eigenlijk nooit geweest.

„De minister heeft maar wat roepen onder druk van de Tweede Kamer”, zegt Bas Koot, directeur van broederij Lagerwey in Lunteren. „Waarom en hoe en waarop gebaseerd, weet niemand. Maar hoe slecht gedefinieerd ook, we zullen aan de slag moeten.”

Verandering verwacht Koot niet op korte termijn. „De sector heeft er zestig jaar over gedaan om uit te groeien tot wat hij nu is. Al die tijd hebben we alleen ingezet op vlees-aanzet. Dat kun je niet van vandaag op morgen veranderen.”

De hele intensieve veehouderij moet het antibioticagebruik verminderen, maar vooral over vleeskuikens zijn deskundigen sceptisch. Tenminste, zolang ze in veertig dagen tot kippen van twee kilo moeten uitgroeien. Dat maakt de diertjes kwetsbaar. Bijkomend probleem is dat de kippen met tienduizenden door een stal bewegen. Heeft er eentje griep, hebben ze het binnen de kortste keren allemaal. Kleiner stallen is te duur, zegt de kippenboer. En een antibioticumkuurtje kost minder dan het vaker vegen van de schuur.

De stal van een houder van slachtkippen Foto Hollandse Hoogte

Het antibioticagebruik bij dieren blijkt sterk gedreven door economische belangen, concludeerde adviesbureau Berenschot vorig jaar. Zolang antibiotica worden gezien als „het goedkoopste managementmiddel”, zullen veehouders antibiotica blijven gebruiken. En zolang dierenartsen ook apotheker zijn, zullen ze grif antibiotica blijven voorschrijven. Een die-

renarts verdient er jaarlijks 10.000 tot 25.000 euro netto mee.

Ook als dierenartsen geen antibiotica zouden leveren, zouden ze toch min of meer gedwongen zijn die voor te schrijven, weet André Steentjes, pluimveearts in Somersdijk. „Als ik het niet doe, nemen de pluimveehouders een ander.” Toch kan hij soms iets bewerkstelligen. Deze week nog overtuigde

hij een boer om voorlopig één in plaats van vier stallen een complete antibioticumkuur te geven.

Vaak gaat de dierenarts wél voor de boer door de knieën. Bijvoorbeeld als een pluimveehouder hem in paniek opbelt, omdat wat kuikens een week voor de slacht lopen te snorren. „Ik hoor proest en ben bang dat deze lading deels wordt afgekeurd”, hoort Steentjes

dan. En hij weet: voor een boer betekent dat een financiële strop. Alleen de verkouden kuikens inspuiten is onbegonnen werk. Dus krijgt de hele stal een antibioticumbehandeling. Via het drinkwater – dat gezonde kuikens ook drinken. Hoe vergoelijkt Steentjes dat? „We moeten als vrouwenspersonen van de boer ook met de bedrijfsvoering meedenken.”

Boeren vragen ook nogal eens om antibiotica als groeibevorderaar. Steentjes: „Dan moet je als dierenarts je rug recht kunnen houden en durven zeggen: die dieren zijn niet ziek.” Steentjes zou wel verder willen gaan, zegt hij. „De kreet in de sector is nu ‘transparantie’. Mooi. Maar wat mij betreft komt er gewoon beter voor en betere stalventilatie. Dan heb je nauwelijks antibiotica nodig.”

Moet de consument niet gewoon een kwartje meer betalen? Zou helpen, zeggen de kippenboeren. Nee, zegt directeur van het Centraal Bureau Levensmiddelenhandel Marc Jansen. „Het is een achterhaald idee dat de consument meer moet betalen voor veilig voedsel. De boer is daarvoor verantwoordelijk.” En zolang de overheid de supermarktbranche niet waarschuwt, blijft die vol vrouwen kip verkopen.

Wat Jansen wel zorgen baart, is zijn indruk dat ambtenaren van het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I) drukker met de kwestie bezig zijn dan het ministerie van Volksgezondheid (VWS). „VWS zou de leiding moeten nemen. De volksgezondheid hoort op de eerste plaats te staan, daaraan is de economie ondergeschikt. Zo zou het tenminste moeten zijn.”

Zo luidde ook een aanbeveling van de commissie die de aanpak van de Q-koorts vorig jaar onderzocht. Het ministerie van VWS zou meer macht moeten krijgen bij de bestrijding van dierziekten die de volksgezondheid bedreigen dan het ministerie van Landbouw, dat toch wordt gezien als de beschermer van veehouders. Dat advies werd door het kabinet in de wind geslagen. Volgens beide ministeries wordt er op dit dossier momenteel „goed samengewerkt”.

Voor verscherpte eisen aan kipenvlees zien de ministeries nu geen aanleiding. „Er zijn aanwijzingen dat antibioticaresistente bacteriën afkomstig van kipenvlees bijdragen aan de besmetting van mensen”, zeggen woordvoerders. „Zeker is dit echter niet.”

Het kabinet zei bij de Q-koorts ook dat er geen hard bewijs was voor een verband tussen besmette dieren en besmetting bij patiënten. Dat argument werd volgens de onderzoekscommissie gehanteerd om noodzakelijke maatregelen tegen te houden.

De ESBL-bacterie

Het eten van kip veroorzaakt zeer waarschijnlijk antibiotica-resistentie bij mensen. Dat concluderen Nederlandse onderzoekers vandaag in het wetenschappelijke tijdschrift *Clinical Microbiology and Infection*. Bijna alle kip in Nederlandse winkels blijkt besmet met de zogeheten ESBL-bacterie. Die is resistent tegen een belangrijk deel van de antibiotica.

Vorig jaar legden onderzoekers uit Breda al een verband tussen kip en infecties bij mensen door die ESBL-bacteriën. De onderzoekers van het Universitair Medisch Centrum Utrecht, het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu en het Centraal Veterinair Instituut van Wageningen deden nu een nauwkeurigere DNA-analyse. Die laat zien dat één op de vijf patiënten met zo’n resistente ESBL-bacterie die (direct of indirect) van kip heeft gekregen. Hun bacteriën zijn genetisch niet te onderscheiden van ESBL-bacteriën die in kippenstallen of op kippenvlees zijn gevonden. Een bacterie met ESBL maakt een enzym aan dat antibiotica afbreekt. ESBL komt vooral voor bij darmbacteriën als *E. coli*. Die kunnen blaasontstekingen en, bij verzwakte patiënten, ernstige bloedbaaninfecties veroorzaken. De infecties met resistente ESBL-bacteriën zijn moeilijker met antibiotica te behandelen. Steeds vaker werken alleen ongebruikelijke antibiotica. Wordt dat te laat ontdekt, dan kan de patiënt overlijden.

Bijna alle kipfilets (94 procent) die de onderzoekers vorig jaar verzamelden bij twaalf supermarkten en slagers in Utrecht, bevatten resistente bacteriën. De kip was vers, dus afkomstig uit Nederland of omliggende landen. De Utrechtse onderzoekers analyseerden ook ESBL-bacteriën die al in 2006 bij vleeskippen in Nederlandse stallen werden verzameld. De onderzoekers vergelijken die ‘kippenbacteriën’ met resistente *E. coli*-bacteriën van ruim vijfhonderd Nederlandse patiënten uit 2009. Eén op de vijf bacteriën van patiënten was genetisch precies gelijk aan die van kippenvlees of vleeskippen. Vertaald naar de hele bevolking zouden in een jaar tiendallen mensen een bloedinfectie krijgen door bacteriën die genetisch gelijk zijn aan die van besmette kip. Waarschijnlijk krijgen jaarlijks nog eens duizenden mensen een blaasontsteking door dezelfde kippenbacteriën. Wereldwijd, ook in Nederland, komen ESBL-infecties steeds vaker voor. Werd in Nederland in 2008 nog bij 2,7 procent van de patiënten met een ernstige bloedinfectie de resistente *E. coli* aangetroffen, in de eerste helft van 2010 was dit al 5,6 procent. Die stijging is opmerkelijk omdat Nederlandse artsen relatief weinig antibiotica gebruiken. In de Nederlandse veehouderij daarentegen worden meer antibiotica gebruikt dan in welk ander Europees land dan ook.

Antibiotica zijn voor kippenboeren een goedkope manier om dieren gezond te houden. Volgens de meest recente cijfers (2008) schrijven Nederlandse dierenartsen jaarlijks 520.000 kilo antibiotica voor. Dat moet in 2013 zijn gehalveerd – tot het niveau van 1999, vindt het kabinet.